

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
Навчально-науковий інститут права
Кафедра екологічного права
Кафедра земельного та аграрного права
Юридична компанія GRECO — Law Company**

**ЗБІРНИК
тез наукових доповідей учасників
Всеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції**

**«Концепт Природи в сучасному праві»:
науково-методологічні питання розвитку екологічного,
земельного, аграрного та інших галузей права»,**

**присвяченої світлій пам'яті докторки юридичних наук, професорки,
член-кореспондентки НАПрН України, заступниці декана юридичного
факультету з навчальної роботи заочного відділення (2002–2004),
завідувачки кафедри екологічного права юридичного факультету
(2011–2018), професорки кафедри екологічного права
Навчально-наукового інституту права Київського національного
університету імені Тараса Шевченка Марії Василівни Краснової
(26 травня 2023 року)**

**м. Київ
Талком
2023**

УДК 502:34
К64

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
(протокол № 21 від 20 червня 2023 р.)*

Упорядник: к.ю.н., доцентка кафедри екологічного права О.В. Бевз

К64 **«Концепт Природи в сучасному праві»:** науково-методологічні питання розвитку екологічного, земельного, аграрного та інших галузей права»: збірник тез наукових доповідей учасників Всеукраїнської науково-практичної конференції, присвяченої світлій пам'яті докторки юридичних наук, професорки, член-кореспондентки НАПрН України, заступниці декана юридичного факультету з навчальної роботи заочного відділення (2002–2004), завідувачки кафедри екологічного права юридичного факультету (2011–2018), професорки кафедри екологічного права Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка Марії Василівни Краснової (26 травня 2023 року) / За ред. Т. Г. Ковальчук, к.ю.н., доц. та Е. В. Позняк, к.ю.н., доц. — Київ : Талком, 2023. — 202 с.

ISBN 978-617-8352-17-2

Збірник містить тези доповідей учасників Всеукраїнської науково-практичної конференції, присвяченої світлій пам'яті д.ю.н., проф., член-кор. НАПрН України, заступниці декана юрид. ф-ту (2002–2004), завідувачки (2011–2018) та професорки кафедри екологічного права Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка Марії Василівни Краснової, яка відбулася 26 травня 2023 р. Збірник розрахований на наукових та науково-педагогічних працівників, здобувачів освіти, практичних працівників органів державної влади, місцевого самоврядування, громадськість. Відповідальність за достовірність, якість і академічну доброчесність несуть учасники конференції.

УДК 502:34

ISBN 978-617-8352-17-2

©Колектив авторів, 2023
©Талком, 2023

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	7
ДОПОВІДІ УЧАСНИКІВ ПЛЕНАРНОГО ЗАСІДАННЯ	
Анісімова Г.В. Парадигма «людина-природа» у науковій спадщині М. В. Краснової: пошук співіснування	8
Балюк Г.І. Проблеми правового забезпечення радіаційної безпеки в умовах воєнного стану в Україні	12
Бевз О.В. Новели договірної регулювання екологічних правовідносин і наукова спадщина професора М.В. Краснової: історія і сучасність	15
Бобровник С.В. Еколого-правова політика сучасної держави: проблеми та шляхи вирішення	17
Бондар О.Г. Аксиологічні аспекти розвитку земельного права України	21
Бредіхіна В.Л. Взаємодія антропоцентричного та екоцентричного підходів як концептів формування екологічного права та екологічної держави в роботах М.В. Краснової	24
Ващишин М.Я. Сучасна екологічна політика України у сфері охорони атмосферного повітря: євроінтеграційний контекст	27
Дзейко Ж.О. Основні техніко-юридичні правила конструювання процедурних норм права у законах в контексті гарантій реалізації екологічних прав та обов'язків громадян: теоретико-правові аспекти	31
Заєць О.І. Питання гарантованості земельних прав у працях професора М.В. Краснової	35
Кірін Р.С. Розвиток права екологічної безпеки та системи його законодавчих джерел в умовах збройної агресії	37
Кобецька Н.Р. Довкілля як «dobro wspólne» в польській правовій доктрині, законодавстві та правозастосуванні	40
Коваленко Т.О. Ліси України як об'єкт екоциду	43
Ковалів О.І. Конституційна сутність концепту землі та її природних ресурсів як природних об'єктів права власності українського народу — потреба сьогодення	46
Ковальчук Т.Г. Професор Марія Василівна Краснова — науковець, педагог, колега	50
Ковтун О.М. Актуалізація вчення М.В. Краснової про концепт Природи в сучасному праві у контексті збройної агресії російської федерації проти України	54
Костицький В.В. Екологічна держава: фікція чи умова виживання цивілізації	57
Костяшкін І.О. Екологічні пріоритети у здійсненні права власності на землю в Україні	62
Краснова Ю.А. Подальші перспективи формування екологічної держави в Україні в контексті наукової доктрини професора М.В. Краснової	66
Кулинич П. Ф. Правовий концепт Природи та межі рекодифікації цивільного законодавства України	68

8. Про схвалення Водної стратегії України на період до 2050 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 9 грудня 2022 р. № 1134-р. *Офіційний вісник України*. 2022 р. № 99, ст. 6244.

9. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення законодавства у сфері користування надрами : Закон України від 1 грудня 2022 р. № 2805-IX. *Офіційний вісник України*. 2023. № 2, стор. 99, ст. 85.

10. Про затвердження плану заходів з реалізації Концепції підвищення рівня хімічної безпеки до 2026 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 26 квітня 2022 р. № 314-р. *Офіційний вісник України*. 2022. № 37, ст. 2010.

11. Про затвердження плану заходів з реалізації Стратегії біобезпеки та біологічного захисту на 2022–2025 роки : розпорядження Кабінету Міністрів України від 7 липня 2022 р. № 573-р. *Офіційний вісник України*. 2022. № 56, ст. 3344.

12. Деякі питання ідентифікації об'єктів підвищеної небезпеки : постанова Кабінету Міністрів України від 13 вересня 2022 р. № 1030. *Офіційний вісник України*. 2022 р. № 75, ст. 4554.

13. Про схвалення Стратегії інтегрованої автоматизованої системи радіаційного моніторингу на період до 2024 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2022 р. № 323-р. *Офіційний вісник України*. 2022. № 38, ст. 2052.

14. Про ратифікацію Поправки та Другої поправки до Конвенції про оцінку впливу на навколишнє середовище у транскордонному контексті : Закон України від 18 липня 2022 р. № 2403-IX. *Офіційний вісник України*. 2022. № 62, ст. 3718.

15. Про ратифікацію Угоди між Україною та Європейським Союзом про участь України у Програмі ЄС LIFE — Програмі дій з довкілля та клімату : Закон України від 20 вересня 2022 р. № 2590-IX. *Офіційний вісник України*. 2022 р. № 80, ст. 4813.

Кобецька Надія Романівна
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника,
професорка кафедри трудового, екологічного
та аграрного права,
докторка юридичних наук, професорка

ДОВКІЛЛЯ ЯК «DOBRO WSPÓLNE» В ПОЛЬСЬКІЙ ПРАВОВІЙ ДОКТРИНІ, ЗАКОНОДАВСТВІ ТА ПРАВОЗАСТОСУВАННІ

Аналіз правової доктрини, законодавства та судової практики сусідньої Польщі, зокрема, в сфері охорони довкілля, викликав цікавість щодо розуміння та ролі в правовому механізмі категорії «*dobro wspólne*». Словосполучення «*dobro wspólne*» можна перекласти як «загальне благо». Це поняття є досить поширене в польському законодавстві. Насамперед, воно використане в ст. 1 Конституції Республіки Польща, яка проголошує: «Республіка Польща є загальним благом усіх громадян». При цьому категорія «*dobro wspólne*» законодавчо не визначена, що породжує численні філософські, етичні, теоретико-правові міркування вчених щодо обсягу її змісту та сутності. Цей термін неодноразово зустрічається в постановах вищих судових ін-

станцій, а в окремій думці до постанови Конституційного Трибуналу від 10 жовтня 2001 р. К 28/01 висловлене твердження, що «загальним благом Республіки Польща є добро усіх громадян. Це надіндивідуальна цінність, орієнтована на діяльність і цілі індивідів. Це також вища цінність у тому сенсі, що вона об'єднує інші цінності, включно з тими, які є наслідком індивідуальних громадянських прав і свобод. [...] Загальне благо забезпечується насамперед відповідними державними органами. Ці органи — в конкретних ситуаціях — якщо цього вимагає захист загального блага, не тільки можуть, а й зобов'язані вводити обмеження на здійснення свобод, якщо це необхідно для такого захисту» [1].

Розуміння загального блага побудоване на пріоритетності відображення та захисту публічних інтересів. Саме в цьому контексті категорія «*dobro wspólne*» знайшла свій прояв в екологічному законодавстві Польщі. Конструкція «довкілля як загальне благо» («*środowisko jako dobro wspólne*») використана в ч. 2 ст. 323 польського Закону про охорону довкілля від 27 квітня 2001 року (*Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska*). У ч.1 ст. 323 йдеться про право особи, якій протиправним впливом на довкілля заподіяна або існує можливість заподіяння шкоди, на звернення з вимогою (позовом) до суб'єкта такого впливу про усунення цих порушень, зокрема, і шляхом припинення діяльності, що їх спричиняє. Ч. 2 цієї статті закріплює: «Якщо існує загроза довкіллю як загальному благо, то зі зверненням, про яке йдеться в ч. 1, може виступати Державне казначейство (Держказначейство Польщі (*Skarb Państwa*)) є юридичною особою, що виступає представником держави в подібного характеру відносинах — *avt.*), орган місцевого самоврядування, а також громадська екологічна організація».

Звернемось до детальнішого тлумачення цього положення, розуміння категорії «довкілля як загальне благо», особливостей правового механізму захисту довкілля як загального блага.

Законодавчого поняття «довкілля як загальне благо» немає. В ст. 3 (ч. 1 п. 39) Закону Республіки Польща про охорону довкілля визначається поняття «довкілля» — всі природні елементи, у тому числі змінені в результаті діяльності людини, зокрема, поверхня землі, надра, води, повітря, ландшафт, клімат та інші елементи біорізноманіття, а також взаємодія між цими елементами. При цьому, абсолютно слушним є висновок П. Коженювського (*P. Korzeniowski*), що визначення «довкілля» у відповідному законі не можна ототожнювати з поняттям «довкілля як загальне благо». Як підкреслює автор, кожне посилення на загальне благо стосовно довкілля потребує підтвердження того, що ми маємо справу з довкіллям, яке захищається в публічних інтересах [2, с. 29]. В окремих науково-практичних джерелах все ж є намагання конкретизувати обсяг категорії «довкілля як загальне благо», шляхом звернення до юридичної конструкції «стратегічні природні ресурси країни». Відповідно до ст. 1 Закону Польщі «Про збереження національного характеру стратегічних природних ресурсів країни» (*Ustawa z dnia 6 lipca 2001 r. o zachowaniu narodowego charakteru strategicznych zasobów natural-*

nuch kraju) до стратегічних природних ресурсів країни належать: 1) підземні і поверхневі води в природних водотоках і в джерелах, з яких ці водотоки беруть початок, в каналах, озерах і водосховищах з безперервним водотоком; 2) води морських акваторій Польщі, включаючи прибережну смугу та їх природні живі та мінеральні ресурси, а також природні ресурси дна та надр, що знаходяться на цих ділянках; 3) державні ліси; 4) родовища корисних копалин, які не входять в склад земельної нерухомості; 5) природні ресурси національних парків. З точки зору В. Радецького (*W. Radecki*), ці п'ять груп природних ресурсів і складають довкілля як загальне благо [3, с. 105]. Однак таке тлумачення є дискусійним і більшість науковців сходяться у висновку, що визнання довкілля загальним благом залежить від кожної конкретної ситуації, в якій слід виходити з того, що його охорона здійснюється через публічний, а не приватний інтерес, і передбачає існування ситуації, коли на карту поставлене спільне, а не індивідуальне благо [4, с. 515]. Особливості правового режиму довкілля в розумінні загального блага не залежать ні від суб'єкта власності (приватна чи публічна власність), ні від їх призначення (для загального чи індивідуального користування), а визначаються об'єктивною його цінністю [5, с. 122].

Розуміння довкілля як загального блага визначає особливості правового режиму використання його елементів, доступу до природних об'єктів, а також правових інструментів, що забезпечують його захист. Б. Іванська (*B. Iwańska*) обґрунтовує особливості дії правових механізмів охорони довкілля як загального блага через систему трьох категорій: повноваження (компетенцію державних органів, котрі реалізують обов'язок держави щодо охорони довкілля та забезпечення екологічної безпеки), обов'язок (конституційний обов'язок кожного охороняти природу та не заподіювати шкоду її елементам) та можливість (що розглядається через призму участі громадськості в охороні довкілля, в тому числі через пред'явлення позовів громадськими організаціями в порядку ч. 2 ст. 323 польського Закону про охорону довкілля) [5, с. 142–354].

Варто підкреслити, що припис ч. 2 ст. 323 Закону про охорону довкілля закріплює можливість звернення з вимогою (позовом) про усунення шкоди суб'єктів, які безпосередньо не зазнали порушення своїх прав через негативний вплив на довкілля. Тобто, позов подається в публічних інтересах, виходячи з особливостей об'єкта — довкілля як загального блага. Слід також підкреслити, що в цьому випадку правом на звернення наділені не будь-які громадські організації, а лише екологічні. В ст. 3 (ч. 1 п. 16) Закону про охорону довкілля визначено поняття «екологічна організація» як громадська організація, статутною метою діяльності якої є захист довкілля. В польській літературі наголошується, що кожен із зазначених в приписі цієї статті суб'єктів повинен усвідомлювати, чи діє він у власних інтересах, чи стоїть на захисті публічного інтересу. На практиці ця обставина є дуже важливою, оскільки процедура захисту особистого інтересу буде іншою, ніж коли йдеться про захист публічного інтересу [6, с. 1119].

Слід відзначити, що саме концепція «довкілля як загальне благо» лежить в основі обґрунтування інституту «колективної скарги» («*skarga zbiorowa*»). Інститут колективної скарги (колективного позову) став результатом впровадження в польське законодавство вимог Орхуської конвенції та законодавства ЄС. Польський закон 2001 року про охорону довкілля в ст. 323 вперше закріпив право громадських екологічних організацій на звернення з такого роду позовами. Водночас, Іванська (В. *Iwańska*), вказує що можливості громадських організацій обмежені суб'єктивними (є окремі категорії справ, наприклад, щодо видачі дозволів на викиди, в яких громадська організація не може виступати суб'єктом звернення) та об'єктивними (вимоги до самої організації — обов'язкова державна реєстрація, природоохоронний характер) чинниками і підлягають оцінці безпосередньо судом. Однак, на переконання вченої, «колективізація позовів», поданих в інтересах «надіндивідуального» захисту довкілля як загального блага, має особливе значення для усунення прогалин у захисті прав громадян у відносинах охорони та використання довкілля [5, с. 622–632].

Список використаних джерел

1. Zdanie odrębne sędziego Mariana Zdyba od orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego 14 z dnia 3 października 2001 r. w sprawie K. 28/01. Wyrok z dnia 10 października 2001 r. Sygn. K. 28/01. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WMP20010340565/T/M20010565L.pdf> (дата звернення 18.04.2023).
2. Korzeniowski P. Pojęcie «środowisko jako dobro wspólne» w systemie prawa ochrony środowiska. *Zeszyty Naukowe Sądownictwa Administracyjnego*. 2015. No 1 (58). S. 21–36.
3. Radecki W. Ustawa o zapobieganiu szkodom w środowisku i ich naprawie. Komentarz. Warszawa: Difin, 2007. 133 s.
4. Ciecchanowicz-McLean J., Bukowski Z., Rakoczy B. *Prawo ochrony środowiska*. Komentarz. Warszawa: Wolters Kluwer Polska, 2008. 824 s.
5. Iwańska B. Koncepcja «skargi zbiorowej» w prawie ochrony środowiska, Warszawa: Wolters Kluwer Polska, 2013. 719 s.
6. Gruszecki K. *Prawo ochrony środowiska*. Komentarz. Wyd. 6. Warszawa: Wolters Kluwer Polska, 2022. 1444 s.

Коваленко Тетяна Олександрівна

*Київський національний університет імені Тараса Шевченка
професорка кафедри земельного та аграрного права
Навчально-наукового інституту права
докторка юридичних наук, професорка*

ЛІСИ УКРАЇНИ ЯК ОБ'ЄКТ ЕКОЦИДУ

В умовах збройної агресії російської федерації проти України лісам, як цінному природному ресурсу та об'єкту права власності Українського народу, заподіяно величезної шкоди веденням бойових дій. Серед компонентів довкілля ліси, поряд із атмосферним повітрям та ґрунтами, зазнали безпосереднього та першочергового нищівного